

ЗМІНА УМОВ ТРИМАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ ВІДБУВАННІ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ТРИМАННЯ В ДИСЦИПЛІНАРНОМУ БАТАЛЬЙОНІ: ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

У статті досліджуються питання нормативного регулювання зміни умов тримання засуджених військовослужбовців до відбування покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні. Автор обґрунтовує позицію щодо запровадження різних секторів безпеки. В залежності від виправлення особи чи її злісного порушення порядку відбування покарання запропоновані сектори із загальними, полегшеними та посиленними умовами тримання.

Ключові слова: дисциплінарний батальйон, засуджені військовослужбовці, диференційовані умови тримання, сектори безпеки.

Т. Б. Николаенко

Изменения условий содержания осужденных военнослужащих при отбывании наказания в виде содержания в дисциплинарном батальоне: проблемы нормативного регулирования и пути их решения

В статье исследуются вопросы нормативного регулирования изменений условий содержания осужденных военнослужащих при отбывании наказания в виде содержания в дисциплинарном батальоне. Автор обосновывает позицию о внедрении секторов безопасности. В зависимости от исправления лица или его злостного нарушения порядка отбывания наказания предложены сектора с общими, облегченными та усиленными условиями содержания.

Ключевые слова: дисциплинарный батальон, осужденные военнослужащие, дифференцированные условия содержания, сектора безопасности.

T. Nikolaienko

Modification of conditions of enduring the «Detention of the convicted military in a penal battalion» punishment: problems of the standard regulation and solutions to them

In the article the issues of standard regulation of the «Detention of the convicted military in a penal battalion» punishment enduring conditions modification are being researched. The author grounds the point of different security sectors implementation. Depending on the person's improvement or gross violation of the punishment enduring order the sectors with general, light and intense detention conditions have been suggested.

Key words: penal battalion, convicted military, multi-pronged detention conditions, security sectors.

Постановка проблеми та її актуальність.

Одним із завдань кримінально-виконавчого законодавства є регламентація порядку і умов виконання та відбування кримінальних покарань з метою захисту інтересів особи, суспільства і держави шляхом створення умов для виправлення та ресоціалізації засуджених.

Основними засобами виправлення та ресоціалізації засуджених є встановлений порядок виконання та відбування покарання (режим). Саме він забезпечує ізоляцію засуджених; постійний нагляд за ними; виконання покладених на них обов'язків; реалізацію їхніх прав і законних інтересів;

безпеку засуджених і персоналу; роздільне тримання різних категорій засуджених; різні умови тримання засуджених залежно від виду колонії; зміну умов тримання засуджених [1, ч. 1 ст. 102 КВК]. При виконанні покарання у виді тримання у дисциплінарному батальйоні військовослужбовців режим дисциплінарного батальйону характеризується своїми особливостями. Наскільки він регламентований, досконалий, максимально ефективний залежить результативність виконання покарання.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання дослідження режиму відбування та виконання покарання неодноразово перебуває в полі зору науковців. Зокрема, П. П. Козловим, Ю. В. Нікітіним, Л. О. Стрелковим, М. С. Пузирьовим, І. В. Саленковим [2; 3; 4] та ін. при формулюванні авторського бачення режиму виконання і відбування покарання зверталась увага на основні його складові елементи, в тому числі й на диференціацію умов тримання засуджених та їх правообмеження [2, с. 48]. Як і в законодавстві, в науковій сфері особлива увага звертається лише на режим виконання та відбування покарання з його елементами, пов'язаних з позбавленням волі. Питання диференційованого підходу до режиму відбування покарання, пов'язаного з триманням засуджених військовослужбовців у дисциплінарному батальйоні залишалися осторонь. Лише окремі вчені як: В. В. Букрєєв, А. А. Толкаченко, О. І. Шилов [5; 6; 7] з урахуванням особливостей кримінально-виконавчого законодавства Російської Федерації висвітлювали проблемні питання відбування покарання у виді тримання в дисциплінарній частині. Визначаючи таку прогалину, ми окреслимо завдання нашої статті в межах дослідження елементу режиму відбування покарання як диференційованого підходу до зміни умов тримання різних категорій засуджених військовослужбовців до тримання у дисциплінарному батальйоні.

Метою нашої статті є дослідження зміни умов тримання засуджених військово-службовців до тримання у дисциплінарному батальйоні та їх класифікації в залежності від

поведінки засудженого під час відбування покарання.

Виклад основного матеріалу. Доцільність існування інституту зміни умов тримання у кримінально-виконавчому законодавстві неодноразово визнавалась і підтримувалась практиками та вченими. Як результат – його нормативна регламентація, що стимулює законослухняну поведінку засудженого, застерігає його від порушень встановлених правил поведінки у відповідних місцях, визначеність діяльності адміністрації (командування) щодо вжиття заходів необхідного реагування на порушників встановленого порядку відбування покарання та сприяння запобіганню правопорушенням чи вчинюваним злочинам. Така зміна умов тримання засуджених змінює правове становище засудженого, надаючи останньому можливість користуватися низкою пільг чи позбавляє цього. Створення оптимальних умов для виправлення засуджених, зміна умов тримання засудженого приводить карально-виховний вплив у відповідність до змін ступеня суспільної небезпечності особистості засудженого. Переведення у відповідних випадках до інших умов тримання засудженого при відбуванні покарання виступає певним механізмом регулювання обсягу реалізації кари, забезпеченням якісного виконання засудженим своїх обов'язків та можливої нейтралізації його негативної поведінки.

У зміні умов тримання засуджених реалізується принцип диференціації виконання покарання та її індивідуалізації щодо засуджених осіб. Якщо засудженою особою є військовослужбовець, якому за вироком суду призначене покарання у виді позбавлення волі, то для його відбування останній направляється у Менську виправну колонію управління Державної пенітенціарної служби України в Чернігівській області (№ 91). Для стимулювання його позитивної діяльності законодавство передбачило можливі зміни умов тримання засудженого в бік пом'якшення чи посилення. У випадку призначення йому покарання замість позбавлення волі тримання у

дисциплінарному батальйоні, питання диференціації та індивідуалізації виконання покарання щодо стимулювання його позитивної діяльності та запобігання протиправній діяльності шляхом зміни умов тримання зникає.

Після прибуття засудженого військово-службовця до дисциплінарного батальйону до повного його вивчення протягом 10 діб він утримується окремо від інших засуджених військовослужбовців. Далі, без врахування строку покарання, виду злочину, форми вини, особистісних характеристики засудженого останній направляється для відбуття покарання до решти засуджених військовослужбовців. Будь-яких критеріїв диференціації та індивідуалізації виконання покарання, окрім окремого утримання військовослужбовців з числа осіб офіцерського складу від інших категорій військовослужбовців, немає (за виключенням) [8, п. 8, Р. III, п. 2 Р. IV].

Становлення засудженого на шлях виправлення, доведення своєю поведінкою, діями позитивних змін своєї особистості, чи навпаки, виявлення небажання підкорюватися встановленим правилам, продовження протиправної антисоціальної діяльності законодавцем не заохочується і не підтримується. Відповідна позитивна чи негативна поведінка засудженого під час відбування покарання визначається лише заходами заохочення та стягнення. Реакція на змінену і таку, що стала постійною поведінку засудженого із відповідним зменшенням чи збільшенням обсягу його правообмежень не визначається. Відсутність нормативного стимулювання виникнення у засуджених військовослужбовців бажання стати на шлях виправлення, їх позитивних змін щодо готовності до самокерованої та правослухняної поведінки, впливу на запобігання укріпленню в них прагнення до протиправної поведінки порушує принципи диференціації та індивідуалізації виконання покарання, погіршуючи правове становище засуджених військовослужбовців. Для усунення даної прогалини доцільне нормативне регулювання зміни умов тримання засуджених військово-

службовців у дисциплінарному батальйоні шляхом запровадження секторів безпеки.

Засуджені військовослужбовці, які стали на шлях виправлення, зразковою поведінкою, чесним ставленням до праці та військової служби, активною участю у громадській роботі довели своє виправлення, повинні бути заохочені. Саме зміна умов тримання засуджених до тримання у дисциплінарному батальйоні сприятиме запровадженню зміни правового становища засуджених та можливостей останніх скористатися низкою переваг. Оскільки даний процес виправлення особи є тривалий та потребує певного часу для відображення реальних позитивних змін у поведінці засудженого, при запровадженні зміни умов тримання засуджених доцільно визначити і термін, відбуття якого слугуватиме підставою для застосування зміни умов тримання. Найбільш оптимальним варіантом може бути запропоноване фактичне відбуття засудженим не менш однієї третини строку покарання, призначеного судом.

Крім того, зміна умов супроводжується зменшенням чи збільшенням обсягу правообмежень щодо засудженого, карального впливу на нього, виробленням відповідного обсягу пільг, переваг. Відповідно до Глави 2 КВКУ та Інструкцією про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні (далі Інструкцією) визначено обсяг правового статусу засудженого [1; 8]. Для дотримання принципу диференціації та індивідуалізації виконання покарання у виді тримання у дисциплінарному батальйоні у формі зміни умов тримання засуджених необхідно визначити особливості відбування покарання в дисциплінарному батальйоні в секторах з різними умовами тримання. Для успішного досягнення позитивних результатів зміни таких умов тримання засуджених доцільно визначити конкретні моральні та матеріальні стимули позитивної діяльності засудженого.

Зокрема, в секторі з полегшеними умовами тримання доцільно збільшити розмір витрат коштів засудженими на місяць для придбання продуктів харчування і предметів першої

потреби; додаткових витрат на місяць; кількість короткострокових та довгострокових побачень, а також можливості умовно-дострокового звільнення від відбування покарання або заміни невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням. Невизначеність в законодавстві щодо засуджених військовослужбовців у дисциплінарному батальйоні верхньої межі витрат на місяць для придбання продуктів харчування і предметів першої потреби певним чином обмежує законодавця у виборі позитивних матеріальних стимулів для засуджених. Тому, бажано, визначити в секторі із загальними умовами тримання засуджених верхню межу витрат на місяць для придбання продуктів харчування і предметів першої потреби у розмірі 80 % щомісячного грошового забезпечення для можливого його збільшення до 100 % для засуджених у разі переведення їх до сектору із полегшеними умовами тримання. Що стосується додаткових витрат на місяць коштів засудженого, при визначенні верхньої межі додаткових витрат на місяць коштів у секторі із загальними умовами тримання у розмірі 40 %, при утриманні у секторі із полегшеними умовами тримання даний відсоток можна збільшити до 50 % щомісячного грошового забезпечення. Короткострокові побачення, визначеність яких регламентована як один раз на місяць тривалістю до чотирьох годин, можливо збільшити терміном до одного разу на тиждень тривалістю до чотирьох годин. Довготривале побачення з правом спільного проживання засудженого з близькими родичами відповідно до Інструкції строком до трьох діб один раз на три місяці можна визначити як право засудженого, що перебуває у секторі із загальними умовами тримання. При переведенні у сектор із полегшеними умовами такий термін доцільно збільшити з частотою побачень один раз на місяць. Додатковим стимулом сумлінної поведінки та ставлення засудженого до праці та військової служби як доведення свого виправлення під час перебування в секторі із полегшеними умовами тримання можливо передбачити як умовно-дострокового звільнення від відбування покарання або заміни невідбутої частини покарання більш м'яким

покаранням після фактичного відбуття засудженим військовослужбовцем половини строку покарання, а також можливості зарахування до загального строку військової служби час відбування засудженим військовослужбовцем покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні.

В секторі з посиленими умовами тримання відповідний обсяг правообмежень суттєво звужується. Переведення таких осіб у сектор з посиленими умовами тримання, що обумовлюється злісним порушенням режиму відбування покарання, виявленням потягу до продовження протиправної поведінки, неодноразовість застосування заходів стягнення, які не дали позитивних результатів, сприятиме наданню важелів командуванню батальйону для відповідного реагування на злісних порушників порядку та стимулюванню до зміни поведінки засудженого, шляхом зміни його правового становища.

Зокрема, засуджені військовослужбовці в секторі з посиленими умовами тримання повинні перебувати у більш суворих умовах ізоляції. Тримання їх супроводжується перебуванням у приміщеннях камерного типу. Також зменшуються і витрати на місяць. Для придбання продуктів харчування і предметів першої потреби гроші в сумі 80 % щомісячного грошового забезпечення зменшуються до 70 %. Додаткові витрати на місяць коштів засудженого у сумі до 40 % щомісячного грошового забезпечення зменшуються до 30 %. Короткострокове побачення з родичами засудженого обмежуються одним разом на місяць тривалістю до двох годин. Довгострокове побачення – один раз на три місяці тривалістю до двох діб. Крім того, обов'язково слід передбачити і стимули позитивної поведінки засудженого під час перебування у секторі із посиленими умовами тримання. При сумлінній поведінці та ставленні до праці й військової служби засуджений, який довів своє виправлення, може бути переведений у сектор із загальними умовами тримання. Термін застосування даного права виникає після відбуття засудженим не менше як однієї третини строку покарання, призначеного судом.

Поряд із цим дана особа не може претендувати на умовно-дострокове звільнення від відбування покарання чи заміни невідбутої частини покарання більш м'яким, а також можливості зарахування часу відбування покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні до загального строку військової служби.

Запропоновані нами переведення в сектори безпеки чинною Інструкцією визначені як заходи заохочення та стягнення: зарахування засуджених до числа тих, хто виправляється (захід заохочення) або виключення з числа тих, хто виправляється (як дисциплінарне стягнення). На нашу думку, це є не зовсім логічним. В юридичній літературі з приводу правової природи зміни умов тримання засуджених та заходів заохочення та стягнення існують різні точки зору. Ми притримуємося тієї позиції, що зміна умов тримання засуджених та заходи заохочення і стягнення є різними правовими категоріями.

Заходи заохочення та стягнення застосовуються за відповідні одноразові позитивні чи негативні вчинки засудженого. Як зазначив М. О. Стручков, позиція якого найшла свою підтримку в сучасній пенітенціарній науці С. І. Кургановим, І. С. Яковцем, А. Х. Степанюком, М. С. Пузирьовим, такі одиночні вчинки не тягнуть за собою тривалої зміни правового становища засудженого. Вони лише одноразово надають чи позбавляють засудженого відповідного права [1, ст. 130, 132]. Застосування заходів стягнення чи заохочення за позитивні чи негативні вчинки засуджених, які є відповідною реакцією на змінену та таку, що стала постійною позитивною чи негативною поведінкою засудженого визначає існування прогресивної системи відбування покарання, використання якої є необхідною для зміни умов тримання та закріплення досягнутого ступеня виправлення або поставлення засудженого в умови, що відповідають його поведінці [9, с. 119-125]. В чинному КВК у випадку становлення засудженого до позбавлення волі на шлях виправлення чи злісного порушення режиму відбування покарання, останній переводиться на інший режим відбування покарання.

Якщо таким засудженим є військово-службовець, який відбуває покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні, становлення його на шлях виправлення супроводжується застосуванням щодо нього заходів заохочення, зокрема, у вигляді зарахування до числа тих, хто виправляється. У випадку порушення встановленого порядку відбування покарання його може бути покарано застосуванням дисциплінарного стягнення у виді виключення з числа тих, хто виправляється. У такому разі відбувається ототожнення різних правових інститутів як зміни умов тримання засудженого зі застосуванням заходів заохочення та стягнення. Для уникнення колізій в кримінально-виконавчому правовому полі необхідно чітко визначити стимули позитивної правової поведінки засуджених, формувати суспільно корисні інтереси, потреби та мотиви їх діяльності щодо реалізації зміни умов тримання засуджених як форми диференціації та індивідуалізації виконання покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні. Тому заходи заохочення та дисциплінарного стягнення, які застосовуються до засуджених військовослужбовців у виді зарахування чи виключення з числа тих, хто виправляється, доцільно визначити підставами зміни умов тримання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні та направленням їх у сектори з полегшеними чи посиленними умовами тримання.

Висновки. Досліджуючи доцільність нормативного регулювання зміни умов тримання засуджених військовослужбовців до тримання у дисциплінарному батальйоні, було визначено необхідність законодавчого закріплення секторів безпеки. В залежності від поведінки особи засудженого, її бажання стати на шлях виправлення чи навпаки, продовження антисоціальної, протиправної діяльності, порушення встановлених правил відбування покарання визначені сектори безпеки із загальними, полегшеними та посиленними умовами тримання. Визначені моральні та матеріальні стимули позитивної діяльності засудженого.

Література

1. *Кримінально-виконавче* законодавство України. Кримінально-виконавчий кодекс України. Нормативно-правові акти / упоряд.: В. С. Ковальський, Ю. М. Хахуда. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 432 с.
2. *Козлов П. П.* Режим виконання кримінальних покарань: монографія / П. П. Козлов, Ю. В. Нікітін, Л. О. Стрелков. – К.: КНТ, 2008. – 272 с.
3. *Саленков І. В.* Режим виконання і відбування кримінального покарання у виді позбавлення волі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Саленков Іван Володимирович; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2011. – 216 с.
4. *Пузирьов М. С.* Реалізація виправними колоніями принципу диференціації та індивідуалізації виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк: монографія / М. С. Пузирьов; за наук. ред. І. Г. Богатирьова. – К.: ВД «Дакор», 2014. – 300 с.
5. *Букреев В. В.* Дисциплінарная воинская часть: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Букреев Владимир Викторович. – М., 2005. – 204 с.
6. *Толкаченко А. А.* Правовые основы исполнения уголовных наказаний, применяемых к военнослужащим: дисс. ... д-ра юрид. наук: 20.02.03 / Толкаченко Анатолий Анатолиевич. – М., 1997. – 490 с.
7. *Шилов А. И.* Уголовное наказание в виде содержания в дисциплинарной воинской части: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Шилов Александр Иванович. – Рязань, 2008. – 239 с.
8. *Інструкція* про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні: наказ Міністерства оборони України 18.05.2015 № 215 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 53. – С. 178. – Ст. 1726.
9. *Стручков Н. А.* Проблемы науки исправительно-трудового права в свете нового исправительно-трудового законодательства / Н. А. Стручков. – М.: ВШ МВД СССР, 1972. – 168 с.

References

1. *Kriminal'no-vikonavche* zakonodavstvo Ukraini. Kriminal'no-vikonavchij kodeks Ukraini. Normativno-pravovi akti / uporjad.: V. S. Koval's'kij, Ju. M. Hahuda. – K.: Jurinkom Inter, 2005. – 432 s.
2. *Kozlov P. P.* Rezhim vikonannja kriminal'nih pokaran': monografija / P. P. Kozlov, Ju. V. Nikitin, L. O. Strelkov. – K.: KNT, 2008. – 272 s.
3. *Salenkov I. V.* Rezhim vikonannja i vidbuvannja kriminal'nogo pokarannja u vidi pozbavlennja volii: dis. ... kand. jurid. nauk: 12.00.08 / Salenkov Ivan Volodimirovich; Hark. nac. ped. un-t im. G. S. Skovorodi. – H., 2011. – 216 s.
4. *Puzir'ov M. S.* Realizacija vipravnimi kolonijami principu diferenciacii ta individualizacii vikonannja pokarannja u vidi pozbavlennja volii na pevnij strok: monografija / M. S. Puzir'ov; za nauk. red. I. G. Bogatir'ova. – K.: VD «Dakor», 2014. – 300 s.
5. *Bukreev V. V.* Disciplinarnaja voinskaja chast': diss. ... kand. jurid. nauk: 12.00.08 / Bukreev Vladimir Viktorovich. – M., 2005. – 204 s.
6. *Tolkachenko A. A.* Pravovye osnovy ispolnenija ugovolnyh nakazanj, primenjaemyh k voennosluzhashhim: diss. ... d-ra jurid. nauk: 20.02.03 / Tolkachenko Anatolij Anatolievich. – M., 1997. – 490 s.
7. *Shilov A. I.* Ugolovnoe nakazanie v vide soderzhanija v disciplinarnoj voinskoj chasti: diss. ... kand. jurid. nauk: 12.00.08 / Shilov Aleksandr Ivanovich. – Rjazan', 2008. – 239 s.
8. *Інструкція* pro porjadok vidbuvannja pokarannja zasudzhenih vijs'kovosluzhbovciv u vidi trimannja v disciplinarnomu batal'joni: nakaz Ministerstva oboroni Ukraini 18.05.2015 № 215 // Oficijnij visnik Ukraini. – 2015. – № 53. – S. 178. – St. 1726.
9. *Struchkov N. A.* Problemy nauki ispravitel'no-trudovogo prava v svete novogo ispravitel'no-trudovogo zakonodatel'stva / N. A. Struchkov. – M.: VSh MVD SSSR, 1972. – 168 s.